

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

5-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Э.И.Ибрагимова, З.Т.Исаева Теоретические основы лексической системы языка в рамках синтагматики и парадигматики.....	203
Z.V.Alimova Navoiyning “Saddi Iskandariy” dostonida “Xud” so’zi va uning morfologik belgilari xususida	208
M.M.Asranova O‘zbek tilida siyosiy diskurs individualligini ta’minlovchi leksik va morfologik vositalar	213
O.M.Khudoyberdieva The significance of using idioms and collocations in english and uzbek dance terminology	218
G.S.Xolmurotova Tilshunoslikda terminologik tizimning aksiologik jihatlari.....	222
N.H.Sayfullayev, A.A.Mirzayeva Alisher Navoiyning “Nasoyim Ul-Muhabbat” asaridagi arab tilidan o‘zlashgan so‘zlar tahlili	226
N.A.Abdullayeva Tozalikning kishi salomatligiga ta’siri haqidagi o‘zbek va ingliz xalq maqollarining semantik tahlili	229
M.T.Qodirova Biznes diskursini metonimik modellashtirish.....	233
D.N.Satimova Ingliz va o‘zbek tillarining ekzistensial va noekzistensial shakllari: substandart leksik birliklar	240
V.A.Tangriyev Paulo Koeloning “Alkimyogar” asarining inglizcha va o‘zbekcha tarjimalaridagi paralingvistik vositalar	247
V.A.Giyosova Murojaat birliklarida aksiologik modallik ifodasi	254
R.Kahramanova The values of morphological indicators of quantitative words in dialects recorded on ancient monuments.....	260
I.M.Ataboyev Ta’na-dashnom konseptining madaniyatlararo farqlari: Ingliz va boshqa tillarda foydalanishni qiyosiy o‘rganish	264
M.E.Qodirova O‘zbek va ingliz tillarida san’atga oid terminlarning klassifikatsiyasi	270

UO‘K: 811.512.133.43

NAVOIYNING “SADDI ISKANDARIY” DOSTONIDA “XUD” SO‘ZI VA UNING MORFOLOGIK BELGILARI XUSUSIDA

ABOUT THE WORD "KHUD" AND ITS MORPHOLOGICAL SIGNS IN NAVOI'S EPIC "SADDI ISKANDARI"

О СЛОВЕ «ХУД» И ЕГО MORFOLOGICHESKIX ПРИЗНАКАХ В ЭПОСЕ НАВОИ «САДДИ ИСКАНДАРИ»

Alimova Zarifa Vaxobovna

Farg‘ona davlat universiteti tilshunoslik kafedrasida dotsenti,
filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)**Annotatsiya**

Ushbu maqolada Alisher Navoiyning “Saddi Iskandariy” dostonida **xud** so‘zi, uning morfologik belgilari, gapda qanday vazifa bajarishi xususida so‘z boradi. Asardagi **xud** so‘zining olmosh, ravish turkumlarida kelganda uning leksik-semantik xususiyatlari, forscha-tojikcha lug‘atlardagi izohlarga asoslanganligi, forscha so‘zlarning Navoiy asarlari izohli lug‘atidagi leksik ma‘nolari yuzasidan ilmiy qarashlar keltirilgan. Fors tilida **xud** so‘zi faqat olmosh turkumiga tegishli ekani, shuningdek gapda egalik qo‘shimchalarini qabul qilib kelishi haqida ham so‘z yuritilgan. Maqolada keltirilgan forscha so‘zlarning leksik va semantik xususiyatlari izohlangan.

Abstarct

This article talks about the word “khud”, its morphological features and function in the sentence of Alisher Navoi’s epic “Saddi Iskandari”. When using the word “khud” in the categories of pronouns and adjectives, its lexical-semantic features are presented, based on comments in Persian-Tajik dictionaries, and the lexical meanings of Persian words in the annotated dictionary of Navoi’s works. We are also talking about the fact that the word “khud” in the Persian language refers only to a group of pronouns, and also takes possessive suffixes in a sentence. The lexical and semantic features of the Persian words mentioned in the article are explained.

Аннотация

В данной статье идёт речь о слове «худ», его морфологических признаках и функции в предложении эпоса Алишера Навои «Садди Искандари». При использовании слова «худ» в категориях местоимений и прилагательных представлены его лексико-семантические особенности, основанные на комментариях в персидско-таджикских словарях, и лексические значения персидских слов в аннотированном словаре произведений Навои. Также идёт речь о том, что слово «худ» в персидском языке относится только к группе местоимений, а также принимает в предложении притяжательные суффиксы. Объясняются лексические и семантические особенности персидских слов, упомянутых в статье.

Kalit so‘zlar: so‘z haqida tushuncha, olmosh, o‘zlik olmoshi, egalik qo‘shimchalari, ravish, kishilik olmoshlari, izofiy birikma.

Key words: concept of the word, pronouns, personal pronouns, possessive suffixes, adverbs, izophetic compound.

Ключевые слова: понятие слова, местоимения, личные местоимения, притяжательные суффиксы, наречия, изафетное сочетание.

KIRISH

Alisher Navoiyning “Saddi Iskandariy” dostoni ijtimoiy-siyosiy, falsafiy, axloqiy asardir. Uning bu dostoni boshqa asarlari singari dunyoning bir necha tillariga tarjima qilingan. “Saddi Iskandariy” dostonini hikmatlar majmuasi desak, mubolag‘a bo‘lmaydi. Adabiyotshunos olim V.Rahmonning fikricha, bu dostonda ijtimoiy-siyosiy, axloqiy, falsafiy, maishiy, diplomatik, ma‘rifiy-ma‘naviy muammolar ana shu dostonda btun kengligi bilan qo‘yilavergan va hal qilinavergan[5,50]. O‘zbek tilshunosligida ko‘zga ko‘ringan olim A.Nurmonovning ta‘kidlashicha, jahon madaniyati tarixida katta obro‘-e‘tiborga sazovor bo‘lgan Alisher Navoiy butun faoliyatini o‘zbek madaniyatini dunyoga tanitish, o‘zbek tili mavqeini baland ko‘tarishga bag‘ishladi[4,73].

TILSHUNOSLIK

Navoiy zullisonayn shoir bo'lgani bois, o'z asarlarida turkiy so'zlar bilan bir qatorda forsiy va arabiy so'zlardan ham keng foydalangan. Xususan, ot, sifat, olmosh, ravish, fe'l turkumlarining turkiydan tashqari forsiy va arabiy sinonimlaridan foydalangani asarning jozibasini yanada oshirgan.

ADBIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Hozirga qadar jahon va o'zbek tilshunosligida Navoiy asarlarini ilmiy jihatdan tadqiq etish keng ko'lamda olib borilmoqda. O'zbek tilshunosligida Navoiy asarlarini o'rganish, ularni lingvistik tadqiq etish XX asrning 40-yillaridan boshlangan. Navoiyshunoslik sohasida ilmiy tadqiqot olib borgan adabiyotshunoslardan A.Hayitmetov, B.Abdullayev, I.Haqqul, S.G'aniyeva, A.Qayumov, Yo.Is'hoqov, H.Jo'rayevlarning xizmatlari katta. Navoiy asarlarini lingvistik jihatdan tadqiq etgan tilshunoslardan B.Bafoyev, A.Nishonov, E.Umarov, S.Ashirboyev, A.Rustamov, M.Qodirov, F.Hayitmetov, N.Umarova, A.Karimov, Z.Isaqova, D.Abdualiyeva kabi olimlarning ilmiy izlanishlari tahsinga loyiq. Q.Muhiddinov, X.Doniyorov, U.Sanaqulovlar Navoiy asarlarining leksik-semantik xususiyatlarini tadqiq etishga munosib hissa qo'shganlar.

Erkin Vohidov Alisher Navoiy haqida bunday yozadi: Navoiy turkiy tilning butun nazokatini, so'zga boyligini "Muhkamat ul-lug'atayn" dagina emas, butun umr, butun ijod jarayonida namoyon qilganlar. O'zbekning sodda, to'pori so'zlarini ham, she'rga solish mumkin bo'lmagan darajada oddiy va jo'n gaplarni ham nozik g'azalga kirita olganlarki, bundoq sehdan lol bo'lmay iloj yo'q[3,12-13].

Adabiyotshunos olim Vahob Rahmon Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostoniga quyidagicha baho beradi: "Bu asar kitobxonlarni to'la-to'kis qoniqtiradigan asardir. Bir qarasangiz, voqea-hodisalarning kompozitsion burmaliligiga asoslangan sarguzashtlar josibasi ko'zingizni oladi, oqilona mushohadalar bilan yondashsangiz hayotiy yangi-yangi hikmatlar xazinasiga kirib mutafakkir daho bilan yurakdan sirlashasiz. Ana shu keying ma'noda men "Saddi Iskandariy" dostonini Alisher Navoiy Iskandar hikmatnomasi – hikmatlar shodasi tarzida yaratgan, degan bo'lardim. Makedoniyalik Iskandar bu asarning bosh qahramoni uchun nomigagina prototipdir, xolos. Bu sharq mutafakkirlari aql-zakovati bilan yaratilgan orzubon shoh timsoli, xaloskor, najotkor, odil, hikmatparast hukmdor siymosidir" [5,46].

M.Rajabova Navoiy ijodida motam marosimiga oid urf-odatlarining badiiy talqini haqida so'z yuritar ekan, "Saddi Iskandariy" dostonida ham shu urf-odat bilan bog'liq baytlar borligini ta'kidlaydi:

*Aso tutti, dog'i belin bog'ladi,
Tushub yo'lga garduni chin dog'ladi...
Yaqa chokiga dast topsam edi,
Qaro qiz osib tanni yopsam edi*[6,84-86].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Navoiy asarlarida **xud** so'zi izohi mazkur maqolaning asosiy maqsadi qilib belgilab olindi. Maqolada Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonida qo'llangan **xud** so'zi, bu so'zning turli so'z turkumlariga taalluqli bo'lgan o'rinlari va ular ishtirokidagi baytlardan misollar keltiramiz.

Forsiy **xo'd** (**xud**) o'zlik olmoshi o'zbek tilidagi o'zlik olmoshiga to'g'ri keladi. Fors tilida **xo'd** (**xud**) o'zlik olmoshi gaplarda egalik qo'shimchalarini qabul qilgan holda keladi. Masalan:

<i>xo'dam</i> خودم – o'zim	<i>xo'demon</i> خودمان – o'zimiz
<i>xo'dat</i> خودت – o'zing	<i>xo'deton</i> خودتان – o'zingiz
<i>xo'dash</i> خودش – o'zi	<i>xo'deshon</i> خودشان – o'zlari

M.Abdusamatov ta'kidlaganidek, **xo'd** o'zlik olmoshi gapda mustaqil holda hamda biror otga izofa orqali birikib keladi. Biror otga izofa orqali bitikib kelgan paytda bu olmosh gapda aniqlovchi vazifasida kelishi mumkin [1,114]. Masalan:

Do'stim o'z kitobini ymenga berdi - دوستم کتاب خود را به من داد -
dustam ketob-e xo'dro be man dod.

Yoki:

Biz o'z Vatanimizni sevamiz – ما میهن خود را دوست داریم

Mo mihan-e xo'dro dust dorim.

ANATILda **xud** so'ziga quyidagi izohlar keltirilgan: *albatta, haqiqatan; yolg'iz, faqat; o'zicha; xuddi, kabi, dek; kabi, o'zginasi; hech, hech qanday* [2,424].

Sh.Rahmatullayevning "O'zbek tilining etimologik lug'ati"da *xud* so'ziga quyidagicha izoh keltirilgan: **xud** - *goh xud, goh bexud* iborasi tarkibida ishlatiladigan bu tojikcha birlik o'z ma'nosini ifodalaydi; yuqoridagi ibora "*goh hushi o'zida, goh hushini yo'qotib*" ma'nosini ifodalaydi. **Xud-bexud** – bu ravish tojikcha o'z ma'nosini ifodalaydigan *xud* birligiga *be-* old qo'shimchasini qo'shib takrorlab tuzilgan bo'lib, "*hushi goh o'zida, goh hushsiz holatda*" ma'nosini anglatadi [7,243].

Quyoshingga xud mone'i yo'q edi,

Hijobi aning o'zlugi-o'q edi (Saddi Iskandariy, 6-bet)

Ma'nosi: *Yuzingdagi to'siq ko'tarila borgani sari, uning ishq o'ti yanada ziyoda bo'ldi* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 9-bet).

Nasriy tabdilga e'tibor beriladigan bo'lsa, *xud* olmoshi tabdil qilinmagan. Agar *xud* olmoshi tarjimai yoki tabdili berilganda tabdilga putur yetgan bo'lishi mumkin edi.

Bu uch yil aro ko'ngliga yetmayin,

Xayolig'a balkim xutur etmayin.

Ki, Dorog'a bo'lg'ay ishi ehtiyoj,

Anga xud ne etgayki, bergay xiroj (Saddi Iskandariy, 104-bet).

Ma'nosi: *Bu uch yil ichida o'zining Doroga muteligi, qilgan ishi yuzasiddan unga hisob berishi va xiroj to'lashi lozimligi Iskandarning ko'nglidan ham o'tmagan va xayoliga xavf ham solmagan edi* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 100-bet).

Tabdildan ma'lum bo'ladiki, *xud* so'zi aynan o'z yoki *xud* olmoshlari orqali izohlanmasdan, shu olmosh orqali Iskandar oti anglashilgan.

Ki: «Ne telba fahm ettim oni, ne mast,

Xud ermas yana tiffi g'afatparast. 109

Ma'nosi: *-Uni na telba va na mast deb fahmladim, menimcha u g'afatparast ham, go'dak ham emas* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 104-bet).

Mazkur ikkilik tarkibidagi *xud* olmoshi o'z yoki **xud** so'zlari bilan emas, 3-shaxs birlikdagi **u** olmoshi orqali izohlangan. Bu yerdagi tabdil juda aniq so'zlar orqali ifodalangan. Agar tabdil "*menimcha u o'zi g'afatparast ham, go'dak ham emas*" deb izohlanganda tabdil uslubiy jihatdan buzilishi mumkin edi [8,640].

Dostonda shunday holatlar b'ladiki, uning ma'lum bir baytidan aniq tabdil chiqarish mushkul. Aniq va to'g'ri tabdil chiqarish uchun ikkilik emas, to'rtlikka murojaat qilishga to'g'ri keladi. Chunki, ma'lum baytning mazmuni avvalgi baytdan kelib chiqishi mumkin. Jumladan:

Dedikim: «Payom etti Doroyi dahr,

Adolat bila kishvaroroyi dahr,

Ki, rasmi qadimiyki, derlar xiroj,

Ki, yo'q bizga olmoqqa xud ehtiyoj (Saddi Iskandariy, 111-bet).

Ma'nosi: E'chi so'zladi: - *O'z adolati bilan dunyodagi barcha mamlakatlarni obod etuvchi jahon shohi Doro salom aytdiki, xiroj degan narsa qadimiy rasm-rusumlardan bo'lib, bizning uni olishga ehtiyojimiz yo'qdir* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 106-bet).

To'rtlikka e'tibor beradigan bo'lsak, "*Ki, yo'q bizga olmoqqa xud ehtiyoj*" misrasi "*bizning uni olishga ehtiyojimiz yo'q*" deyilgan. Bu esa "*xiroj degan narsani olishga hech qanday ehtiyoj yo'q*" degan ma'noni ifodalaydi. Demak, *xud* so'zi *ehtiyoj* so'zi bilan bog'liq bo'lib, aniqlovchi vazifasida kelgan. Bundan ko'rinadiki, *xud* olmoshi faqat shaxslargagina emas, narsalarni ifodalashda ham qo'llanilgan. Bugungi kunda badiiy adabiyotda ham, so'zlashuvda ham o'z olmoshini nafaqat shaxslarga, balki narsalarga nisbatan ishlatilish hollari ham ko'p uchraydi [10,124]. Masalan:

-Yana nimalarni bilasiz?

-Bilganim shu o'zi (Og'zaki so'zlashuvda).

Yoki:

-Kamzulingni ber, yuvib qo'yay?

-Kamzulim o'zi qani? (Og'zaki so'zlashuvda).

Va gar raf' qilmay ko'nguldin xilof,

Ayon qilmasang ajzinga e'tirof.

Nizo' o'lg'on o'lsa muakkad sanga

Ki, xud yo'q ul andeshag'a had sanga (Saddi Iskandariy, 112-bet).

TILSHUNOSLIK

Ma'nosi: *Agar vahima qilib, iztirobga tushsang yoki shu amrimizdan bo'yin tovtasang yoxud bu so'zlarimzni rad etishni zarur deb topsang, bu, endi nodonligingning belgisi, yosh ekaningning nishonasidan boshqa narsa emas* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 106-107-betlar).

To'rtlikdan anglashilishicha, to'rtlik oxiridagi "*Ki, xud yo'q ul andeshag'a had sanga*" misrasi "*nodonliging va yoshligingning nishonasidan boshqa hech narsa emas*" deb hech bo'lishsizlik olmoshi orqali tabdil qilinganda, shu olmoshning aniq izohi kelib chiqqan bo'lardi.

Va gar xud o'zin bilsa mag'lubdur,

Nasihah bila iktifo xo'bdur (Saddi Iskandariy, 122-bet).

Ma'nosi: *Agar uning ustidan g'alaba qozonishga ko'zi yetsa, u paytda olishishga bel bog'lasa durust* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 116-bet).

Bu baytdagi tabdil to'g'ri berilgan deyish mumkin. Chunki *xud* olmoshi baytning tabdilida keltirilgan *uning ustidan g'alaba qozonishga (o'zining) ko'zi yetsa* qismi bilan bevosita bog'liqligi ko'rinib turibdi.

Ki, Doro yig'ib yer yuzidin sipoh,

Buyon aylamish azm beishtiboh.

Xud ermas edi g'ofil ul holdin,

Ishida yiroq erdi ehmoldin (Saddi Iskandariy, 127-bet).

Ma'nosi: *Doroning yer yuzidan lashkar to'plab, u tomonga azm etganini Iskandar allaqachon eshitgan va bu holatdan ga'flatda emas, ishida mujmallik va hardamxayollik ham yo'q edi* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 120-121-betlar).

Mazkur to'rtlikdagi "*xud ermas edi g'ofil ul holdin*" misrasida *xud* olmoshi Iskandar otiga bog'liq holda qo'llanilib, *u, uning o'zi* ma'nolari anglashilgani ma'lum bo'ladi.

Bu yerdin yonarning xud imkoni yo'q,

Nabard aylasam g'ayri nuqsoni yo'q!» (Saddi Iskandariy, 129-bet).

Ma'nosi: *Endu bu jang maydonidan qaytishning hech imkoni yo'q. Jang boshlasam-chi, shikast yeyishdan o'zgasi nasib bo'lmaydi* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 123-bet).

Tabdildan ko'rinadiki, baytning "*Bu yerdin yonarning xud imkoni yo'q*" deyilgan birinchi misrasi "bu yerdan (jang maydonidan) qochishning hech imkoni yo'q" deya izohlangan, ya'ni *xud* olmoshi *hech* olmoshi orqali tabdil qilingan. Balki bu ham to'g'ridir. Bizningcha, baytning shu qismini "*Bu yerdan (jang maydonidan) qochish imkonining o'zi yo'q, qochishning o'zi bo'lmaydi*" deya tabdil qilinganda aynan *xud* olmoshining mazmun-mohiyati anglashilardi [9,381].

Ulug'rog'ni sayd etti ul nav' chust

Ki, go'yokim ul xud yo'q erdi nuxust (Saddi Iskandariy, 130-bet).

Ma'nosi: *...va burgut birdan katta kaklikka chang solib, uni ko'tarib ketdi. Go'yo katta kaklik bu yerda ilgari ham yo'q edi* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 123-bet).

Mazkur baytdagi *xud* olmoshi nasriy tabdilda *katta kaklik* birikmalari bilan bog'liq. Chunki mazkur baytdan oldingi baytda osmonda katta burgut paydo bo'lgani hamda kakliklarni ovlash uchun pastga qarab sho'g'igani haqida so'z yuritilgan edi. Shu ma'noda "*Ki, go'yokim ul xud yo'q erdi nuxust*" misrasi "*go'yoki kaklik bu yerda yo'q edi*" degan ma'noni ifodalashi tabiiy. Demak, baytdagi *xud* so'zi zoonimlarga nisbatan ham ishlatilishi mumkinligiga ishora qilingan.

Borining kelib xudu xaftoni oq,

Nekim kiyguluktur yasab oni oq (Saddi Iskandariy, 134-bet)

Ma'nosi: *Bu qismning ustki-ichki libosidan tortib hamma narsasi oq matodan va oq tusda edi* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 127-bet).

Mazkur baytdagi *xud-u xafton* birikmasi nasriy tabdilda aynan izohlanmagan. Lug'atlarda "xafton" – «короткий кафтан, архалук (подбитый щёлком-сырцом, надевавшийся под кальчугу)» deyilgan. Diqqat bilan nazar soladigan bo'lsak, forscha "xafton" va ruscha "кафтан" so'zlari o'rtasida juda katta o'xshashlik mavjud, faqat har ikki so'zning ayrim harflarida farq bor xolos. ANATILda *xafton* so'ziga shunday izoh berilgan: *xafton- sovut ostidan kiyiladigan to'n, kaftan* [2,388]. Mazkur so'z ishtirok etgan quyidagi misol ham ANATILdan olindi:

Sinonlar sarig' rang, qalqon dag'i,

Kejimlar sarig' jins, xafton dag'i [2, 388].

O'zbek tilining etimologik lug'atida *xafton* so'zi izohi keltirilmagan.

Yana xudlar misli javshan kelib,

Qaro tunda xurshidi ravshan kelib (Saddi Iskandariy, 136-bet)

Ma'nosi: *Bahaybat jez qalpoqlari javshanlariga o'xshab qora tunda xuddi quyoshdek yarqirab turardi* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 129-bet).

Mazkur baytda *xud* so'zi tabdili berilmagan. E'tibor beradigan bo'lsak, baytning nazmiy variantidagi *xud* so'zi uning nasriy tabdilidagi "*bahaybat jez qalpoqlari*" qismiga moslashtirilgan. Bizningcha, *xud* so'zining "*bahaybat jez qalpoqlar*"ga aloqasi yo'q. Baytdan yana shu narsa ma'lum bo'ladiki, *xud* so'zi –lar ko'plik qo'shimchasini olgan. Bu olmoshning o'zbekcha (turkiy) –lar qo'shimchasi bilan kelishi Navoiy uslubiga xosdir. Shu ma'noda *xudlar* so'zini o'zbekchaga o'zlari deya tabdil qilish mumkin [11,37].

Kelib nogah ul sho'xi xudroy anga,

Qadah tutsa yuz noz ila, voy anga! (Saddi Iskandariy, 176-bet).

Ma'nosi: *Shunda nogoh o'sha sho'x o'jar uning qarshisiga o'tirib olib, yuz noz ila may qadahini tutaversa, uning holiga voy!* (Saddi Iskandariy, nasriy tabdil, 165-bet).

ANATILda *xud* so'zi asosida hosil bo'lgan qo'shma so'zlar izohlari ham keltirilgan. Biz ularning ayrimlarini keltiramiz:

xudbin-faqat o'zinigina ko'ruvchi, boshqalarni nazar-pisand qilmovchi;

xudkom - faqat o'z manfaatini ko'zlovchi;

xudnamo - shuhratparast, o'zini ko'rsatishga intiluvchi;

xudparast – mutakabbir, xudbin;

xudroy - o'zbilarmon, o'jar, qaysar va hokazo.

Demak, yuqoridagi baytda keltirilgan **xudroy** so'zi *sho'x, o'jar* deya to'g'ri izohlangan.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, Navoiy asarlarida turkiy so'zlarning forsiy va arabiy sinonimlari ko'p uchraydi. Bu esa Navoiyning zullisonayn shoir ekanidan dalolatdir. Xususan, forsiy *xud* olmoshi ham "Saddi Iskandariy"da keng ko'lamda ishlatilgan. Barcha so'z turkumlari kabi olmosh ham fors-tojik tilida mustaqildir. Bu so'zning gapdagi morfologik belgilari Navoiyning "Saddi Iskandariy"dostonida ham kuzatiladi. Dostonidagi "xud" so'zi hamda shu so'z asosida boshqa so'zlar yasalishi natijasida gapda nafaqat olmosh, balki ot, sifat, ravish turkumiga oid bo'lishi ham yuqoridagi misollardan ayon bo'lmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdusamatov M. Fors tili. –Toshkent, "Sharq" nashriyoti, 2007. –B.-114.
2. Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати. –Тошкент, "Фан" нашриёти, 3-жилд. 1983. –Б. -424.
3. Воҳидов Э. Сўз латофати. –Тошкент, Ўзбекистон нашриёти, 2014.–Б.-13.
4. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи. –Тошкент, Ўзбекистон нашриёти, 2002. –Б.73.
5. Раҳмон В. Мумтоз сўз сеҳри. –Тошкент, Ўзбекистон, 2015. –Б.-50.
6. Ражабова М. Навоий ижодида мотам маросимида оид урф-одатларнинг бадиий талқини. "Бадиий адабиётда нутқ ва услуб муаммолари" номли халқаро илмий-амалий анжуман материаллари тўплами.-Фарғона, 2020. –Б.84-86.
7. Раҳматуллаев Ш. Ўзбек тилининг этимологик луғати. 3-жилд. –Тошкент, Университет, 2009.-Б.-243.
8. Z.Alimova. AlisherNavoiyning "SaddiIskandariy" asaridagi ayrim forscha qo'shma so'zlarning leksik-semantik xususiyatlari haqida.Scientific journal of the Fergana State University.2023, -P. 639-643.
9. Z.Alimova. Navoiyning "Saddi Iskandariy" asaridagi forscha-tojikcha so'zlarning semantik nihatdan guruhlanishi.Scientific journal of the Fergana State University.2023, -P. 380-383.
10. Z.Alimova. Tillarda o'zlashma so'zlarning mavzuiy jihatdan guruhlanishi. Бюллетень педагогов нового Узбекистана. 2023, 1(4). 124-126.
11. AZ Vaxobovna. [On Some Persian-Tajik Plant Names in Navoy's Epos" Saddi Iskandari".](#) (2023)Texas Journal of Philology, Culture and History 18, 32-37.